

חיוב נזקי התעבורה וחוקיה ע"פ תורה

הקדמה ומיקוד

השבוע אנו מתחילים לימוד של מספר שבועות בדיני הנזיקין ע"פ תורה ובהשלכתם על התנהלות החברה והמדינה בעידן המודרני השבוע נעסוק בנזקי התעבורה אשר נתחדשו בעשרות השנים האחרונות ביתר שאת, וממשיכים לקחת חלק מרכזי בעידן המודרני ככל שעולם התחבורה מתרחב ונהיה מרכזי בימינו

לימודנו השבוע מתחלק לששה חלקים (ע"פ כותרות המשנה המובאות בדפי המקורות)

חלק א: איסור נזיקין-חובת האדם לשמור על עצמו מלהזיק- חלק זה מהווה מעין הקדמה ופתיחה לדיני הנזיקין ולחובת האדם להימנע מלהזיק. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד היטב את הגמ' ואת התוספות שעליה וכן את דברי השו"ע והסמ"ע (על דברי הרמב"ם וכן על דברי הש"ך ניתן לדלג)

חלק ב: חובת ההסתכלות בדרך כתנאי לחיוב בנזיקין- בחלק זה נלמד כהמשך ישיר לחלק הקודם בו למדנו שאדם מחויב להישמר מלהזיק, מהי חובתו להביט סביבו ולהימנע מלהזיק מתוך חוסר תשומת לב. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד היטב את דברי הגמ' התוספות והרא"ש (על השולחן ערוך שלמעשה מסכם להלכה את דבריהם ניתן לדלג)

חלק ג: כל המשנה ובא אחר ושינה בו- בחלק זה נלמד מהי חובת ההקפדה להישמר מלהזיק כאשר האדם לו מזיקים מתנהל בצורה משונה. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד את הגמ' ואת הים של שלמה שעליה (על החזון איש ניתן לדלג)

חלק ד: חיוב נזיקין בהתנגשות בין מכוניות- לאחר ההקדמות שבחלקים הקודמים נלמד בחלק זה את יסודות דיני הנזיקין במקרה השכיח מאוד בימינו של התנגשויות שונות בין רכבים. יש לנסות להבין תוך כדי הלימוד, ע"פ המקורות בחלק זה ובחלקים הקודמים כיצד יש לפסוק במספר מקרים שכיחים בימינו של נזקי תעבורה. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד היטב את הגמ' ב"ק (על השו"ע, שו"ת הרא"ש והשו"ע שאחריו ניתן לדלג), לאחר מכן יש ללמוד היטב את הגמ' ב"ק (מקור 19) ואת התוספות שעליה (על השו"ע ניתן לדלג) וכן יש ללמוד את דברי הסמ"ע הנובעים מדברי התוספות הנ"ל

חלק ה: חיוב נזיקין במספר אנשים האשמים בתאונה- בחלק זה נלמד את יסודות דיני הנזיקין בדיני תעבורה ובכלל כאשר אין רק צד אחד שאשם בתאונה. גם חלק זה יש ללמוד לאור החלקים הקודמים ולנסות להסיק מהמקורות דינים שונים בנזקי תעבורה. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד היטב את הגמ' ואת מחלוקת הרמב"ם והרא"ש המוסברת בעזרת דברי הסמ"ע (על הגהות אשרי והשו"ע ניתן לדלג)

חלק ו: גרימת נזקים לרכב החוסם רכבים אחרים בחניה- בחלק זה נמשיך לעסוק בנזקי התעבורה ונתמקד בחיוב בתשלום על נזקים שנגרמו לרכב אשר חוסם רכבים אחרים. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד היטב את הגמ' ולהבין היטב את מחלוקת התוספות והרמב"ם (מקור 31) שעליה ע"פ דברי ערוך השולחן (על הרמב"ם מקור 32 ועל השו"ע ניתן לדלג). לאחר מכן יש ללמוד את הגמ' ב"ק (מקור 35) ואת התוספות שעליה וכן את השו"ע ואת הסמ"ע בסוגיה זו.

איסור נזיקין-חובת האדם לשמור על עצמו מלהזיק

1. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף כו עמוד א

מתני'. אדם מועד לעולם, בין שוגג בין מזיד, בין ער בין ישן. סימא את עין חברו, ושיבר את הכלים - משלם נזק שלם.

2. תוספות מסכת בבא קמא דף כז עמוד ב

ושמואל אמר באפילה שנו - והא דפליגי לקמן (דף כט.) אי נתקל פושע הוא או לא כגון שנתקל מעצמו ולא נתקל בשום דבר אבל הכא שנתקל מחמת מכשול ולא איבעי ליה לעיוני אנוס הוא ואף על גב דלעיל (דף כו:) מרבינן אנוס כרצון באדם המזיק מפצע תחת פצע אנוס גמור לא רבי רחמנא דהא בירושלמי פוטר אותו שישן ראשון אם הזיק לשני הבא אצלו לישן... ונראה לדקדק דאדם המזיק דמפטר באנוס (משום) שהוא כעין גניבה מדתניא בשלהי האומנים (ב"מ דף פב: ושם ד"ה וסבר) המעביר חבית ממקום למקום ושברה רבי יהודה אומר שומר חנם ישבע נושא שטר ישלם והשתא מדמחייב נושא שטר ופוטר שומר חנם ולא מחייב מטעם אדם המזיק ש"מ דבאנוס דכעין גניבה אדם המזיק פטור ומדמה ר' יהודה נתקל לגניבה אבל באנוס שהוא כעין אבידה שהיא קרובה לפשיעה יותר כדאמרינן בהשואל (ב"מ דף צד:) דגניבה קרובה לאנוס ואבידה קרובה לפשיעה נראה דאדם המזיק חייב דא"א לומר שלא יתחייב אלא בפשיעה וכן משמע לעיל דמחייב בנפל מן הגג ברוח שאינו מצויה ואף על גב דברוח שאינו מצויה מפטר בה שומר חנם כדאמרינן בסוף ארבעה וחמשה (לקמן דף מה.) גבי ארבעה נכנסו תחת הבעלים כו' וחייבין לשלם דמי

שור לבעלים חוץ משומר חנם ומוקי לה כגון דנטריה שמירה פחותה דשומר חנם כלתה לו שמירתו והנך לא כלתה שמירתן ומייתי מדר' יהודה דמועד סגי ליה בשמירה פחותה דהיינו דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה ואין יכולה לעמוד בשאין מצויה אלמא אף על גב דמפטר שומר חנם מחייב בה אדם המזיק והיינו טעמא משום דהוי כעין אבידה ונתקל הוי כעין גניבה ופטור ביה אדם המזיק

3. רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק א הלכה יא

אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד בין ער בין ישן בין שכור אם חבל בחבירו או הזיק ממון חבירו משלם מן היפה שבנכסיו. במה דברים אמורים שהישן חייב לשלם בשנים שישנו כאחד ונתהפך אחד מהן והזיק את חבירו או קרע בגדו אבל אם היה אחד ישן ובא אחר ושכב בצדו זה שבא באחרונה הוא המועד ואם הזיקו הישן פטור, וכן אם הניח כלי בצד הישן ושברו הישן, פטור שזה שהניחו הוא המועד שפשע.

4. רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ו הלכה א

המזיק ממון חבירו חייב לשלם נזק שלם, בין שהיה שוגג בין שהיה אנוס הרי הוא כמזיד, כיצד, נפל מן הגג ושבר את הכלים או שנתקל כשהוא מהלך ונפל על הכלי ושברו חייב נזק שלם, שנ' ומכה בהמה ישלמנה ולא חלק הכתוב בין שוגג למזיד.

5. שולחן ערוך חושן משפט סימן שעשה סעיף א

אסור להזיק ממון חבירו. ואם הזיקו, אף על פי שאינו נהנה, חייב לשלם נזק שלם, בין שהיה שוגג בין שהיה אנוס. (ודוקא שאינו אנוס גמור, כמו שנתבאר). כיצד, נפל מהגג הושבר את הכלי, או שנתקל כשהוא מהלך ונפל על הכלי ושברו, חייב נזק שלם.

6. ש"ך חושן משפט סימן שעשה ס"ק א

ודוקא שאינו אנוס כו' - הל' מגומגם וכך הל"ל וי"א דוקא שאינו אנוס גמור דמלשון הרמב"ם והמחבר משמע דאין חילוק וכ"כ הרב המגיד דלהרמב"ם אין חילוק:

7. סמ"ע סימן שעשה ס"ק א

אסור להזיק ממון חבירו כו'. התחיל באיסור וסיים בחיוב תשלומין, ללמדנו [ד]תרתני אית ביה, חדא דאף אם ירצה להזיק ולשלם, מ"מ יש איסור בדבר דומיא דגניבה וגזילה וכמ"ש הטור והמחבר לעיל ריש סימן שמ"ח ושנ"ט [טור סעיף ג' ומחבר סעיף ב'], משו"ה תלה הטור כאן [סעיף א'] איסור נזיקין באיסור גניבה וגזילה ע"ש. והשני שחייב בתשלומין ואפילו לא נהנה ואפילו שגג, והטעם, דאדם מועד לעולם אם לא באונס גדול, ועיין פרישה: הגה. וכתב נמוקי יוסף פרק המניח [דף י"ב [י"ד ע"א מדפי הרי"ף]] הא דאמרינן [שם ל' ע"א] האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין, היינו כל הדינים האמורים בתלתא בבות, דהיינו נזיקין וגזל והשבת אבידה וריבית ואונאה וע"ש. ד"מ ריש סימן זה:

חובת ההסתכלות בדרך כתנאי לחיוב בנזיקין

8. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף כז עמוד א - דף כז עמוד ב

מתני'. המניח את הכד ברה"ר, ובא אחר ונתקל בה ושברה - פטור, ואם הוזק בה - בעל החבית חייב בנזקו. גמ'... ובא אחר ונתקל בה ושברה - פטור. אמאי פטור? איבעי ליה לעיוני ומיזל! אמרי דבי רב משמיה דרב: בממלא רה"ר כולה חביות; שמואל אמר: באפילה שנו; רבי יוחנן אמר: בקרן זוית. אמר רב פפא: לא דיקא מתניתין אלא או כשמואל או כרבי יוחנן, דאי כרב, מאי אריא נתקל? אפילו שבר נמי! אמר רב זביד משמיה דרבא: הוא הדין דאפי' שבר, והאי דקתני נתקל? אידי דבעי למתני סיפא: ואם הוזק בה - בעל חבית חייב בנזקו, דדוקא נתקל, אבל שבר לא, מאי טעמא? הוא דאזיק אנפשיה, קתני רישא נתקל. אמר ליה ר' אבא לרב אשי, הכי אמרי במערבא משמיה דר' עולא: לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים. הוה עובדא בנהרדעא וחייב שמואל, בפומבדיתא - והייב רבא. בשלמא שמואל כשמעתיה, אלא רבא, לימא כשמואל ס"ל! אמר רב פפא: קרנא דעצרא הוי, דכיון דברשות קעבדי איבעי ליה לעיוני ומיזל.

9. תוספות מסכת בבא קמא דף כז עמוד ב

ה"ג אמאי פטור איבעי ליה לעיוני - אבל הך לא פריך אמאי חייב בנזקו כשהוזק איבעי ליה לעיוני כדפירשתי לעיל (דף כג. ד"ה ולחייב) דיותר יש לו לשמור שלא יזיק משלא יזוק ולא שייך כאן כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור (לעיל כ. כד:) דגבי אדם לא אמר הכי והא דאמר (לעיל דף כב.) הניח חנוני נרו מבחוץ בעל הגמל פטור ולא אמר איבעי ליה לעיוני וי"ל דדוקא במקום הליכתו אמרינן איבעי ליה לעיוני.

10. רא"ש מסכת בבא קמא פרק א

ואם הניחם (אבנים ושאר דברים העלולים להזיק) ברה"ר ולא הזיקו במקומן וגלגלתן רגלי אדם ורגלי בהמה למקום אחר אם הזיקו דרך הלוכן ע"י רגלי אדם חייב המגלגל הכל אף על גב דאמרינן לקמן בריש פרק המניח אין דרכו של אדם להתבונן בדרכים היינו לענין זה שאם שבר כלי שהיה מונח לפניו בלא התבוננות פטור אבל כולי האי אין לו להשתגע בהליכתו שיתזו הכלי ממקומו ויזיק דרך הליכתו ופושע הוא בהיזק זה ובעל התקלה פטור

11. שולחן ערוך חושן משפט הלכות נזקי ממון סימן תיב סעיפים א- ב

המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אחר ונתקל בו ושברו, פטור, שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים. ואם הוזק בו, בעל הכד חייב ואפילו הפקיר הכד, שכל המפקיר נזקיו בדבר שאין לו רשות לעשות מתחלה, חייב. הניח הכד במקום שיש לו רשות להניחו, כמו במקום פנוי שלפני בית הבד, ובא אחר ונתקל בו ושברו, חייב. ואם הוזק בו מההלך, בעל הכד פטור, מפני שהיה לו להסתכל. ואם היתה אפילה, או שמילא כל הדרך כדים, פטור על שבירתם. ואם נתקל בה הוזק בעל הכד חייב. וכן כל כיוצא בזה. ואם מילא כל הדרך כדים שאי אפשר לעבור, אפילו שברו בידים פטור. ומיהו אם בשעה ששיברם הוזק בחרסיה, פטור, אף על פי שזה מילא כל הדרך, דאיהו דאזיק אנפשיה.

כל המשנה ובא אחר ושינה בו

12. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף כד עמוד ב

ת"ש: שיסה בו את הכלב שיסה בו נחש - פטור; מאי לאו פטור משסה, וחייב בעל כלב. לא, אימא: פטור אף משסה. אמר רבא, אם תמצוי לומר: המשסה כלבו של חברו בחבירו - חייב, שיסהו הוא בעצמו - פטור, מאי טעמא? כל המשנה ובא אחר ושינה בו - פטור. א"ל רב פפא לרבא: איתמר משמיה דריש לקיש כוותיך, דאמר ריש לקיש: שתי פרות ברשות הרבים, אחת רבוצה ואחת מהלכת, ובעטה מהלכת ברבוצה - פטורה, רבוצה במהלכת - חייבת; א"ל: אנה בההיא חיובי מחייבנא, דאמרינן ליה: כי אית לך רשותא לסגויי עלי, לבעוטי בי לית לך רשותא.

13. ים של שלמה מסכת בבא קמא פרק ב סימן כט

והא לך הכלל, דלא אמרינן כל המשנה כו', אלא ששינוי האחרון אינו חמור יותר מן שינוי ראשון. ולפיכך אם התחילה הבהמה בשינוי דנגיחה, דכונתה להזיק. אף אם האחרת חזרה ונגחה אותה והזיקה יותר פטורה, משום כל המשנה כו'. וכן פסק הרא"ש גופא בפרק המניח (סימן י"ג) והיינו טעמא, דשינוים דומים הן. ונ"ל מהאי טעמא ג"כ לא אמרינן כל המשנה לגבי אדם. כמו שמוכח בפ' המניח (לקמן ל"ג ע"א), דשינוי האדם חמור יותר. ואינו דומה לשינוי הבהמה, לפי שלבהמה אין לה דעת, ואדם יש לו דעת. ושינוי שלו גדול יותר. ומהאי טעמא נמי ה"ה לעניין שני אנשים שחבלו זה בזה. פסקינן ג"כ כל המשנה כו'. רק שלא ירבה בחבלות. דהוי כשינוי אחר החמור. ובפרק המניח אאריך בע"ה:

14. חזון איש מסכת בבא קמא סימן ח אות ז

כתוב בגמרא בדף כ ע"א כל המשנה ובא אחר ושינה פטור, אין הטעם דחשוב המזיק כאנוס, דהרי תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב אלא שאין צורת נזקין בזמן שהניזק מושך עליו את הנזק, וזו פטור כמו שן ורגל ברשות הרבים, עכ"ל.

חיוב נזיקין בהתנגשות בין מכוניות

15. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף לב עמוד א- דף לב עמוד ב

מתני'. שנים שהיו מהלכין ברה"ר, אחד רץ ואחד מהלך, או שהיו שניהם רצין, והזיקו זה את זה - שניהם פטורין. גמ'. מתני' דלא כאיסי בן יהודה; דתניא, איסי בן יהודה אומר: רץ - חייב, מפני שהוא משונה; ומודה איסי, בע"ש בין השמשות - שהוא פטור, מפני שרץ ברשות. א"ר יוחנן: הלכה כאיסי בן יהודה. ומי אמר רבי יוחנן הכי? והאמר ר' יוחנן: הלכה כסתם משנה, ותנן: אחד רץ ואחד מהלך, או שהיו שניהם רצין - פטורין! מתני' - בע"ש בין השמשות. ממאי? מדקתני: או שהיו שניהם רצין - פטורין, הא תו ל"ל? השתא אחד רץ ואחד מהלך - פטור, שניהם רצין מבעיא? אלא הכי קאמר: אחד רץ ואחד מהלך - פטור; בד"א - בע"ש בין השמשות, אבל בחול, אחד רץ ואחד מהלך - חייב; שניהם רצין, אפי' בחול - פטורין. אמר מר: ומודה איסי, בע"ש בין השמשות - שהוא פטור, מפני שרץ ברשות. בע"ש מאי ברשות איכא? כדר' חנינא, דאמר ר' חנינא: בואו ונצא לקראת כלה מלכתא; ואמרי לה: לקראת שבת כלה מלכתא. רבי ינאי מתעטף, וקאי ואמר: בואי כלה, בואי כלה.

16. שולחן ערוך חושן משפט סימן שעח סעיף ח

היה אחד רץ ואחד מהלך, והוזק המהלך ברץ, חייב, מפני שרץ שלא ברשות. בד"א, בחול. אבל בע"ש בין השמשות, פטור, מפני שרץ ברשות. (ודוקא בסתם, דתלינן דרץ לצורך שבת. אבל אם ידוע שאינו רץ אלא לשאר חפציו, ולא שייכא ביה צורך שבת, חייב כמו בחול) (ר"ן פרק המניח).

17. שו"ת הרא"ש כלל קא סימן ה

שאלה: ילמדנו רבינו: חתן שיוצא מחופתו, ודרך הוא שיוצאין עמו רעיו וקרוביו חוץ לעיר, וכך עשו, שיצאו עמו, ומהם רוכבין בסוסים ומהם בפרדים, והקדים החתן לפנייהם והיו באין אחריו, ורץ אחד בסוסו ופגע בפרד שהחתן רוכב עליה הכאה גדולה, ובא לו הפסד לחתן מהכאה זו כגון ג' מאות זהובים, שהיה הפרד מכותי, וכך העידו העדים. וטוען המזיק, שמאחר שבר"ה = שברשות הרבים = היה, שכל העולם רשאים ללכת בו, אינו חייב לשלם, שהיה לו לשמור עצמו. למאי מדמינן ליה, מאחר שהוא הכהו בסוס, כמו חציו הוא, או לרגל מדמינן ליה, מאחר שנעשה בשבילת האוכף; או נאמר: מאחר שכחו מעורב בו, שרגלו של אדם הולך בשבילת האוכף, כאלו עשאו הוא בעצמו; ואף על פי שהיה אנוס, תחלתו בפשיעה היה.

תשובה: מה שטוען המזיק שהוא פטור, לפי שהיה בר"ה = שברשות הרבים =, והיה לו רשות לרוץ, והיה לו לניזק לשמור עצמו, לאו טענה היא, שאין לו לרוץ ברשות הרבים, אפילו אדם ברגליו, אלא כדי שיכול לעמוד כשירצה. כדאיתא בב"ק (לב א): תניא: איסי בן יהודה אומר: רץ חייב, מפני שהוא משנה; ופסק ר"י הלכה כאיסי בן יהודה. כ"ש הרוכב על סוס, שאין לו רשות [לרוץ] במקום שבני אדם רוכבין, שמא לא יוכל לעמוד כשירצה, ופושע הוא. ומזיק בגופו הוא, כיון שהוא רוכב על בהמה והזיק בגוף הבהמה, או באוכף שעליה, כמזיק בגופו דמי, כמו בהמה שהזיקה באוכף שעליה. וחייב המזיק לשלם מה שישומו ב"ד = בית דין = שנפחתו מדמי הפרד בשביל הכאה זו. אבל אם הפרד של כותי הוא, וצריך הניזק לשלם לכותי יותר ממה שנפחת דמי הפרד, נזק זה אין המזיק חייב לפרעו; דאם הכותי מעביר עליו את הדרך, זה לא הזיק, כיון שלא הזיק בכונה. אשר בן הרב ר' יחיאל זצ"ל.

18. שולחן ערוך חושן משפט סימן שעח סעיף ט

אם בא אחד רוכב בסוסו מאחרי חברו, ופגע בסוס שחבירו רוכב בו והכה את הסוס, חייב לשלם כל מה שישומו בית דין שנפחת מחמת הכאה זו. ואפילו היה הסוס המוכר של עובד כוכבים, וצריך הניזק לשלם לעובד כוכבים יותר ממה שנפחתו דמי הסוס, אין המזיק חייב לשלם יותר ממה שישומו בית דין. בחורים הרוכבים לקראת חתן וכלה והזיקו זה את זה ממון חברו דרך שמחה ושחוק, וכן בשאר דבר שמחה, הואיל ונהגו כן, פטורין (מרדכי ס"פ הישן ותוספות והרא"ש ואגודה פרק לולב וערבה), מ"מ אם נראה לב"ד לעשות סייג וגדר, הרשות בידם (פסקי מהרא"י סימן ר"י).

19. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף לא עמוד ב - דף לב עמוד א

מתני'. זה בא בחביתו וזה בא בקורתו, נשברה כדו של זה בקורתו של זה - פטור, שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך. היה בעל הקורה ראשון ובעל חבית אחרון, נשברה חבית בקורה - פטור בעל הקורה, ואם עמד בעל קורה - חייב, ואם אמר לבעל חבית עמוד - פטור. היה בעל חבית ראשון ובעל קורה אחרון, נשברה חבית בקורה - חייב, ואם עמד בעל חבית - פטור, ואם אמר לבעל קורה עמוד - חייב. וכן, זה בא בנרו וזה בפשתנו.

גמ'. בעא מיניה רבה בר נתן מרב הונא: המזיק את אשתו בתשמיש המטה, מהו? כיון דברשות קעביד - פטור, או דלמא איבעי ליה לעיוני? א"ל, תניתיה: שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך. אמר רבא, ק"ו: ומה יער, שזה לרשותו נכנס וזה לרשותו נכנס, נעשה כמי שנכנס לרשות חברו וחייב, זה שלרשות חברו נכנס לא כל שכן! אלא הא קתני: שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך! התם תרוייהו כהדדי נינהו, הכא איהו קעביד מעשה. והיא לא? והכתיב: ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם! הנאה לתרוייהו אית להו, איהו מעשה הוא דקעביד.

20. תוספות מסכת בבא קמא דף לב עמוד א

תרוייהו כי הדדי נינהו - שאף בעל חבית מסייע בשבירתה שבדרך הלוכו הטיח חביתו בקורת חברו וא"ת ואם כן ל"ל שלזה רשות להלך אפי' אין רשות לא לזה ולא לזה פטור בעל הקורה מטעם זה וי"ל דבא למעוטי אם היה בעל קורה רץ ובעל חבית מהלך אף על פי שבעל חבית עצמו הטיח החבית אף על גב דפטור במתני' אחד רץ ואחד מהלך היינו משום דקסבר שיש לו לרוץ ברה"ר אבל כשנושא קורה על כתיפו אין לו רשות לרוץ א"נ מתניתין דאחד רץ ואחד מהלך מיירי בע"ש כדמוקי לה רבי יוחנן אי נמי י"ל דבא למעט במקום שאין לו רשות להלך כגון בחצר בעל החבית דכיון דאין לו רשות לבעל [הקורה] להלך אין לבעל חבית ליזהר ממנו מיהו כשעמד בעל חבית חייב בעל קורה אפי' שניהם ברשות כיון

שעשה כל ההיזק דדוקא משום דתרוייהו כי הדדי נינהו פטרינן ליה ולא דמי לעמד בעל חבית דמתניתין דכיון שהוא ידע שבא אחריו בעל קורה נושא כשלדא פשע בעמידה כדפ"ל במתני' ואי חבית נמי איירי דהויא כשלדא אתי נמי שפיר.

21. שולחן ערוך חושן משפט הלכות נזיקין סימן שעט סעיף א

שנים שהיו מהלכים בר"ה, זה בא בחביתו וזה בא בקורתו, ופגעו זה בזה ונשברה חבית בקורה, פטור, שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך.

22. סמ"ע סימן שעט ס"ק א

ולזה רשות להלך. לשון הטור [סעיף א'] ודוקא שסייע בעל החבית בשבירתה שדרך הליכתו הטיח חביתו בקורה, אבל אם עמד בעל החבית ובעל הקורה בא בקורתו ושברה חייב:

חיוב נזיקין במספר אנשים האשמים בתאונה

23. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף לא עמוד א

מתני'. שני קדרין שהיו מהלכין זה אחר זה, ונתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון - הראשון חייב בנזקי שני.

גמ'. אמר רבי יוחנן: לא תימא מתני' ר' מאיר היא, דאמר נתקל פושע הוא וחייב, אלא אפילו לרבנן דאמרי אנוס הוא ופטור, הכא חייב, שהיה לו לעמוד ולא עמד; רב נחמן בר יצחק אמר: אפילו תימא לא היה לו לעמוד, היה לו להזהיר ולא הזהיר. ורבי יוחנן אמר: כיון דלא היה לו לעמוד לא היה לו להזהיר, דטריד. תנן: היה בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון, נשברה חבית בקורה - פטור, ואם עמד בעל קורה - חייב; מאי לאו שעמד לכתף דאורחיה הוא, וקתני חייב, דהוה ליה להזהיר! לא, כשעמד לפוש. אבל עמד לכתף מאי? פטור, אדתני סיפא: ואם אמר לו לבעל חבית עמוד - פטור, לפלוג וליתני בדידה: בד"א - כשעמד לפוש, אבל עמד לכתף - פטור! הא קמ"ל, דאע"ג דעמד לפוש, כי קאמר לו לבעל חבית עמוד - פטור.

24. רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק יג הלכה ח

שני קדרין שהיו מהלכין בדרך זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון, אם היה לראשון לעמוד ולא עמד חייב בנזקיו של שני, שאע"פ שהוא אנוס בשעת נפילה אינו אנוס בהיותו מוטל בדרך והרי הוא יכול לעמוד, ואם לא היה לו לעמוד פטור ואף על פי שלא הזהיר לזה שנתקל בו מפני שהוא טרוד בנפשו.

25. רא"ש מסכת בבא קמא פרק ג סימן ט

מתני' שני קדרין שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון. הראשון חייב בנזקי שני. ואמר רבי יוחנן עלה בגמרא דאפילו לרבנן דאמרי נתקל אנוס הוא חייב הראשון בנזקי שני משום שהיה לו שהות לעמוד ולא עמד. ורב נחמן בר יצחק אמר אפילו לא היה לו שהות לעמוד חייב לפי שהיה לו להזהיר ולא הזהיר. ורבי יוחנן סבר כיון דטרוד היה בנפילתו לא היה לו להזהיר. ופסק רב אלפס ז"ל הלכה כרבי יוחנן. ותמהתי על פסק זה דלכאורה משמע דהלכה כרב נחמן בר יצחק דבתראה הוא דתלמידו של רבה היה. ועוד דגמרא פריך לרבי יוחנן ושנינהו בשינויי דחיקי. דהא דשני הא קמ"ל דאע"ג דעמד לפוש אם אמר ליה לבעל חבית עמוד פטור אין בזה שום חידוש. דאע"ג דשינה בעל הקורה שעמד לפוש כיון שהזהירו לבעל חבית לעמוד וכי לכתחלה ישבר חביתו כדי שיפרענו זה. ויותר היה חידוש להשמיענו אם עמד לכתף פטור אף על גב דעמד כשלדא דבהכי מוקמינן מתני' בסוף שמעתין (דף לב א) וכן הא דשני הא קמ"ל דאע"ג דהיה להם לעמוד כי הזהירו זה את זה פטורין אין בהם שום חידוש. ואי משום דקאמר גמרא שני אגופיה מיחייב דהיה ליה לעמוד. חדא מינייהו נקט ולר"נ בר יצחק שהיה לו להזהיר:

26. הגהות אשרי מסכת בבא קמא פרק ג סימן ט הגהה א

וכן פסק בא"ז וכן פסק מהרי"ח כרבי יוחנן ואר"י שאפ"ל במקום שאדם נקרא פושע שחייב בנזקו ואין נקרא שור פושע לענין שאם הזיק אחרים שנאמר איהו גרם לנפשיה ויהיה פטור מי שהזיקוהו אלא ודאי חייב. מא"ז:

27. שולחן ערוך חושן משפט הלכות נזקי ממון סימן תיג סעיף א

שני קדרים שהיו מהלכים בדרך, זה אחר זה, ונתקל הראשון ונפל, ונתקל השני בראשון, אם היה לראשון לעמוד ולא עמד, חייב הראשון בנזקי שני, שאעפ"י שהוא אנוס בשעת נפילה, אינו אנוס בהיותו מוטל לדרך, והרי הוא יכול לעמוד; ואם לא היה לו לעמוד, פטור ואף על פי שלא

הזהיר לזה שנתקל בו, מפני שהוא טרוד בנפשו. (וי"א דחייב אם היה לו פנאי להזהירו ולא הזהיר) (טור ס"א בשם הרא"ש). בד"א שהוא חייב בנזקיו של שני, כשהוזק גופו של שני. אבל אם הוזקו כליו, פטור, שאינו חייב על הכלים בבור, וכל תקלה תולדות בור הוא, כמו שנתבאר.

28. סמ"ע סימן תיג ס"ק א

ויש אומרים דחייב אם היה לו פנאי להזהירו ולא הזהיר. הוא דעת הטור שכ"כ בשם הרא"ש [המובא בציונים אות ב'] בריש סימן זה. ובדרישה [ובפרישה] כתבתי כאן ובסימן שע"ט דהרא"ש משהו דין זה לדין אחד הולך בקורה והשני בא אחריו בחביתו ונשברה החבית בהקורה, דתנן בפרק המניח [ל"ב ע"א] דאם עמד בעל הקורה בדרך עם קורתו דחייב בעל הקורה בשבירת חביתו, ומפרשה דמיירי אפילו בעמד לתקן משאו, ולא אמרינן דהרי הוא טרוד במשאו מלהזהירו לבעל החבית, ע"ש, ולא כהרי"ף [שם י"ד ע"ב מדפי הרי"ף] דמפרש להמשנה דמיירי דוקא בעומד לנזח, וא"כ קשה על הטור וגם על מור"ם, שבסימן שע"ט סתמו [הטור סעיף א' ושו"ע סעיף ב'] כדברי הרי"ף דבעמד כדי לתקן משאו פטור על שבירת החבית וכאן כתבו הדברים בפלוגתא, וכתבתי דצ"ל דהטור וגם מור"ם סבירא להו דטירדת דבעל הקורה לתקן משאו היא גדולה יותר מאשר הוא טרוד הקדר והדומה לו שנפלו, ושסבירא להו שגם הרא"ש אפשר דמודה לפי המסקנא לחלק ביניהם ושהמשנה איירי דוקא בעומד לנזח, ועיין דרישה בסימן שע"ט שכתבתי מילתא בטעמא:

גרימת נזקים לרכב החוסם רכבים אחרים בחניה

29. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף מז עמוד א, דף מז עמוד ב

מתני'. הקדר שהכניס קדרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ושברה בהמתו של בעל הבית - פטור, ואם הוזקה בהן - בעל הקדרות חייב, ואם הכניס ברשות - בעל החצר חייב.

גמ'... שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות, הזיקו זה את זה - חייבין, הוזקו זה בזה - פטורין; טעמא דשניהם ברשות או שניהם שלא ברשות, אבל אחד ברשות ואחד שלא ברשות, דברשות - פטור, שלא ברשות - חייב.

30. תוספות מסכת בבא קמא דף מז עמוד ב

שניהם ברשות - פ"ה כגון ברה"ר שלא ברשות כגון ששניהם רצים ברה"ר וקשה דהיינו מתניתין בפרק המניח (לעיל דף לב). ונראה לפרש כגון שנכנס לחצר בע"ה שלא ברשות או ברשות דאית ליה לאסוקי אדעתיה כמו שנתנו לו רשות כמו כן נתנו לאחר רשות או כמו שהוא נכנס שלא ברשות שמא גם אחר נכנס שלא ברשות ולכך חייבין כשהזיקו זה את זה אפי' הזיקו שלא מדעת אבל אחד ברשות ואחד שלא ברשות האי אית ליה לאסוקי אדעתיה בהאי והאי לית ליה לאסוקי אדעתיה בהאי ואם שלא מדעת הזיקו ברשות פטור שלא ברשות חייב.

31. רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק א הלכה טז

המזיק את חברו בכוונה בכל מקום חייב בחמשה דברים, ואפילו נכנס לרשות חברו שלא ברשות והזיקו בעל הבית חייב, שאע"פ שיש לו רשות להוציאו אין לו רשות להזיקו, אבל אם הוזק זה שנכנס לבעל הבית הרי בעל הבית פטור, ואם הוזק בו בעל הבית חייב מפני שנכנס שלא ברשות, היו שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות והוזקו זה בזה שניהם פטורין.

32. רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ו הלכה ג

במה דברים אמורים ברשות הניזק אבל ברשות המזיק אינו חייב לשלם אלא אם הזיק בזדון אבל בשגגה או באונס פטור, וכן אם היו שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות והזיק אחד מהן ממון חברו שלא בכוונה פטור. +/השגת הראב"ד/ וכן אם היו שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות והזיק אחד מהן ממון חברו שלא בכוונה פטור. א"א דין זה אינו מחוור דאפילו שניהם ברשות או שלא ברשות ולא הוה ידע ביה אם הזיקו חייבין אבל הוזקו זה בזה פטורין. +

33. שולחן ערוך חושן משפט הלכות נזיקין סימן שעשה סעיף ז

היו שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות, והוזקו זה בזה בין בגופם בין בממונם, אם לא ידעו זה בזה, פטורים. אבל אם ראו זה את זה, אף על פי שלא כיונו, חייבים. לפיכך שנים שהיו רצים ברשות הרבים, או שהיו מהלכים והוזקו זה בזה, פטורים; הזיקו זה את זה, חייבים.

34. ערוך השולחן חושן משפט סימן שעשה סעיפים יא- יב

כל מה שנתבאר דחייב בין בשוגג בין במזיד ובין באונס זהו דוקא כשהזיק ברשותו של ניזק שנכנס אצלו שלא ברשותו והזיקו אבל ברשותו של

מזיק או ברשות שניהם או ברשות שאינו של שניהם יש בזה דינים אחרים וכך אמרו חז"ל [ב"ק מ"ח ב] שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות הזיקו זא"ז חייבין הוזהרו זה בזה פטורין אבל אחד ברשות ואחד שלא ברשות זה שברשות פטור וזה שלא ברשות חייב ולדעת הרמב"ם אינו חייב המזיק ברשותו אלא כשהיה מתכוין להזיקו אבל בשגגה וכ"ש באונס פטור וכן בשניהם ברשות או שניהם שלא ברשות וז"ל בפ"ו מחובל בד"א ברשות הניזק אבל ברשות המזיק אינו חייב לשלם אלא אם הזיק בזדון אבל בשגגה או באונס פטור וכן אם היו שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות והזיק אחד מהם ממון חבירו שלא בכוונה פטור עכ"ל וכ"כ בפ"א מחובל דין ט"ז המזיק את חבירו בכוונה בכל מקום חייב בחמשה דברים ואפילו נכנס לרשות חבירו שלא ברשות והזיקו בעה"ב חייב שיש לו רשות להוציאו ואין לו רשות להזיקו אבל אם הוזהר זה שנכנס בבעה"ב הרי הבעה"ב פטור ואם הבעה"ב הוזהר בו חייב מפני שנכנס שלא ברשות היו שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות והוזהרו זה בזה שניהם פטורים עכ"ל הרי מפורש דלדעתו לבד רשות הניזק אינו חייב רק כשהזיקו בכוונה:

אבל דעת רש"י ז"ל ועוד גדולי רבותינו אינו כן דס"ל שזה שפטרו חז"ל בשניהם ברשות או שניהם שלא ברשות זהו דוקא בהזיק דממילא כגון שהמזיק עמד במקומו והניזק או בהמתו וכליו נתקלו בו אבל בהזיק בידים בין שהיה מתכוין להזיק ובין שלא היה מתכוין להזיק חייב ואפילו ברשות המזיק אם רק ידע בו הדין כן דזהו כשניהם ברשות וכשלא ידע כלל שברשותו הוא אינו חייב אא"כ מתכוין להזיק וברשות הניזק לעולם חייב אף כשלא ידע כלל ואפילו באונס כמ"ש דברשותו של ניזק צריך האדם לשמור ביותר ובזה אמרו אדם מועד לעולם:

35. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף כח עמוד א

ת"ש: שור שעלה ע"ג חבירו להורגו, ובא בעל התחתון ושמט את שלו ונפל עליון ומת - פטור; מאי לאו במועד, דליכא פסידא! לא, בתם, דאיכא פסידא. אי הכי, אימא סיפא: דחפו לעליון ומת - חייב; ואי בתם, אמאי חייב? שהיה לו לשמטו ולא שמטו. תא שמע: הממלא חצר חבירו כדי יין וכדי שמן - בעל החצר משבר ויוצא משבר ונכנס

36. תוספות מסכת בבא קמא דף כח עמוד א

משבר ויוצא - אף על גב דלעיל אמרין שהיה לו לשמטו היינו משום דליכא טירחא בשמיטה יותר מבדחיפה אבל הכא לא אטרחוהו לסדרן זה על זה.

37. שולחן ערוך חושן משפט הלכות נזיקין סימן שעט סעיף ד

הרי שמילא חצר חבירו כדי יין ושמן, אפילו הכניס ברשות, הואיל ולא קבל עליו בעל החצר לשמור, ה"ז נכנס ויוצא כדרכו, וכל שישתבר מהכדים בכניסתו וביציאתו הרי הוא פטור עליהם. ואם שברם בכוונה, אפילו הכניסם בעל הכדים שלא ברשות, ה"ז חייב.

38. סמ"ע סימן שעט ס"ק ד

וכל שישתבר בכניסתו כו'. כן הוא דעת הרמב"ם [המובא בציונים אות ב']. וכתב המגיד משנה טעמו, דכל שהוא ברשות המזיק ולא שברה כדי להזיקו אלא כדי לכונוס ולצאת הוא פטור. אבל הראב"ד [בהשגות שם] והטור [סעיף ב'] כתבו על דבריו שהן תמוהין, כיון שהכניס ברשות איך יפטור על מה שמשבר בכניסתו ויציאתו אם לא שלא נתן לו רשות למלאות כל החצר, עכ"ל:

מקורות נוספים להרחבה

- תחומין יט עמודים 258-270 - חוקי התנועה ופיצויים על תאונות - הרב יעוזר אריאל - במאמר סוקא המחבר מספר נזקי וחוקי תעבורה ומביא בהם את עמדת התורה ביחס אליהם
- תחומין כג - עמודים 443-447 - גרירת רכב חוסם - הרב עדו רכניץ - במאמר מתייחס הרב לסוגית רכב החוסם בחניה והנזקים העלולים להיגרם לו עקב כך ע"פ ההלכה